

УДК 373.5.064.1

**ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ
ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ (З ВЛАСНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ)**

В.В.Каплінський

Анотація. У статті розглядаються питання застосування інноваційних педагогічних технологій при викладанні дисциплін педагогічного циклу.

Ключові слова: інноваційні технології, педагогічні дисципліни, викладач педагогіки.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы применения инновационных педагогических технологий при преподавании дисциплин педагогического цикла.

Ключевые слова: инновационные технологии, педагогические дисциплины, преподаватель педагогики.

Abstract. This paper deals with the application of innovative educational technologies in teaching courses teaching cycle.

Keywords: innovative technology, educational courses, teacher pedagogy.

Постановка проблеми. В сучасних умовах співіснує дві стратегії організації навчально-виховного процесу: традиційна та інноваційна. Традиційна може забезпечувати успішні результати, якщо вона не

«застигає в стереотипі», а постійно оновлюється та вдосконалюється.

Інноваційна форма проявляється в особливих способах діяльності викладачів, що виходять за рамки традиційних, оскільки інновації передбачають зміни, оновлення в плані створення нового або пристосування вже відомого до нових умов. Розглядаючи це важливе питання в контексті динаміки сучасного розвитку суспільства, слід особливу увагу акцентувати на тому, що викладач, який ігнорує в своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відстає від суспільних процесів, а й формує відповідні комплекси в студентів.

Опираючись на науковий доробок відомих учених, в якому здійснено аналіз інноваційних підходів у педагогіці (Підласий І.П., Селевко Г.К., Дичківська І.М., Сластьонін В.О., Бургін М.С., Морозов Є.П. та ін.), зауважимо, що інновації не є і не можуть бути самоціллю. Вони лише тоді доцільні, коли забезпечують якість навчання та виховання.

Не кожне нововведення, як вважають ці науковці, є раціональним і прогресивним. Інколи навпаки, нововведення можуть дестабілізувати функціонування педагогічної системи й створити додаткові труднощі.

Пошукова діяльність сучасного викладача педагогіки має бути зорієнтована лише на ті інновації, які є прогресивними, не завдають шкоди й відкривають нові можливості в розвитку студентів. Саме таких позицій ми дотримуємось при застосуванні інноваційних технологій в процесі викладання дисциплін педагогічного циклу, вважаючи, що однією з найважливіших ознак викладача педагогіки є відкритість новому й здатність до прогресивних змін.

Мета нашої статті полягає в зосередженні уваги на **основних напрямках** інноваційної діяльності, спрямованої на забезпечення ефективності викладання педагогічних дисциплін.

Оскільки основними критеріями оцінювання інноваційних педагогічних технологій на етапі їхнього функціонування є: 1) зміст навчання, 2) методи навчання, 3) система дидактичних засобів, 4) власне організація навчання – тому саме таку послідовність ми оберемо.

Перший напрямок – удосконалення та оновлення змісту навчальних занять. Мова йде про вибір такого змісту, який би, з одного боку, безперечно відповідав навчальній програмі, з іншого – потребам та інтересам студентів.

Це вимагає дивитись на зміст не лише очима програми, а й очима студентів. Однак йдеться не про підлаштування до смаків студентів, а про наповненість визначених програмою тем життєво значущим змістом, орієнтацією на його якісну характеристику. Адже, як стверджував Є.М.Льїн, «здоровий розум будь-якими способами чинить опір абстрактному знанню, яке ні сьогодні, ні завтра, ні тут, ні там ніяк себе не проявить».

Критеріями відбору такого змісту навчальних занять є: відповідність навчальній програмі; пізнавальний потенціал; відповідність потребам та інтересам студентів; виховний потенціал; професійна спрямованість; проблемність; практична спрямованість; зв'язок з сучасною школою.

Такий підхід варто зіставити з іншим, досить поширеним підходом до відбору змісту: продиктувати солідний список літератури; дати різні підходи до визначення того чи того поняття; назвати прізвища вчених, які досліджували проблему; звести до мінімуму приклади, ілюстрації і таким чином суттєво (а часто й до нуля) знизити ефективність лекції та коефіцієнт її корисної дії.

Другий напрямок полягає в удосконаленні та оновленні методики роботи над змістом. Зупинюсь лише на одному аспекті, який для кожного з нас є актуальним і стосується методики використання мультимедійних засобів. Наша мета полягає не стільки в тому, щоб спроектувати на екран певні блоки інформації, розміщеної на слайдах, яка переважно бездумно переписується, скільки в тому, щоб визначити ключові ідеї в поданому матеріалі й спрямувати їх на розвиток студентів.

З цією метою ми використовуємо певні прийоми, які забезпечують осмислення інформації, її краще усвідомлення та засвоєння. Назвемо деякі з них.

1. У блоці поданої на слайді інформації знайти той фрагмент, який несе основне смислове навантаження:

- наприклад, подумати над визначенням певного поняття і знайти в ньому смисловий центр або ключові слова;

- або самим спробувати дати визначення певного поняття на основі представлених на слайді ключових слів;

- створити, наприклад, класифікацію методів на основі представлених на слайді ключових понять, які лежать в основі класифікації.

2. Визначити положення (умови, вимоги, чинники), які є найменш суттєвими або які виходять за рамки логічного ряду представлених на слайді положень.

Інколи таке завдання передбачає навмисне провокування студентів з метою активізації уваги до

представленого на екрані блоку інформації та розвитку їхнього мислення.

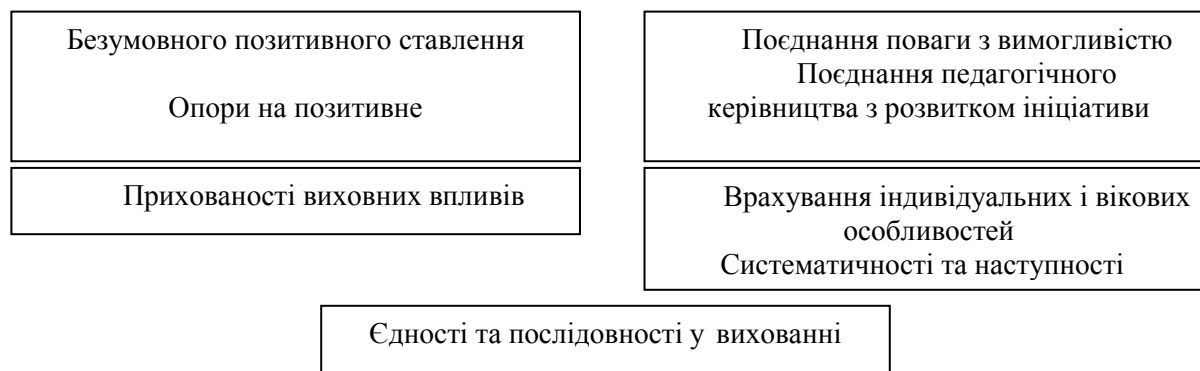
3. Розташувати представлені на слайді положення в порядку зростання їх значущості або навпаки.

4. Серед положень, представлених на слайді, визначити ті, які знайшли своє відображення у продемонстрованому далі відео фрагменті.

5. Знайти положення, в якому допущена смислова або логічна помилка, і виправити її.

6. Згрупувати представлені на екрані положення за певними ознаками таким чином, щоб їх легше було запам'ятати. Наприклад, для узагальнення матеріалу з теми «Принципи виховання» в кінці лекції або практичного заняття на екран проектується завдання такого характеру: Що лежить в основі попарного групування принципів виховання, представлених на слайді (див.слайд №1)?

Принципи виховання

Слайд №1.

7. На основі поданої в посібнику навчальної інформації створити опорний план – конспект, у якому відобразити лише ключові її моменти (див. слайд №2).

Третій напрямок полягає в реалізації досвіду використання відео фрагментів, які:

по-перше, «оживлюють» теоретичні положення й сприяють миттєвому включенню теоретичних знань в роботу;

по-друге, забезпечують інтерес до дисциплін педагогічного циклу, переконують у необхідності оволодіння теоретичними знаннями для розв'язання практичних завдань та проблем;

по-третє, знайомлять з живими зразками організації педагогічного процесу та кращим досвідом педагогічної діяльності вчителів;

по-четверте, спонукають до самооцінки та самоаналізу, вияву власних помилок та недоліків на підставі зіставлення власних рішень з рішеннями, запропонованими у відеофрагментах.

В залежності від цілей використання, відеоситуації розподіляються нами на такі види: 1) ситуації-ілюстрації, 2) ситуації, на основі яких формуються проблемні запитання; 3) ситуації контрастного характеру (як доцільно та як недоцільно чинити); 4) ситуації-тести.

Так, при вивченні теми «Концепції виховання» демонструється відео ситуація, якій передують запитання: Якого підходу до виховання вимагає відображене в відеоситуації розуміння природи дитини (директивного, прихованого чи виховання-сприяння)?

Обґрунтуйте свою відповідь.

При вивченні методів виховання ілюстрацією виступає ситуація, яка дає відповідь на питання: Як можна скористатись психологічним механізмом «наслідування» для забезпечення успішності виховного впливу на дитину?

Досвід засвідчує, що використання відеофрагментів є продуктивним і ефективним за наступних умов:

1. Коли відеофрагмент є адекватним теоретичному положенню: недвозначним; коротким, тобто доведеним до розміру ідеї, яку він ілюструє; звільненим від зайвої інформації, яка відволікає й ускладнює усвідомлення тої чи тої ідеї.

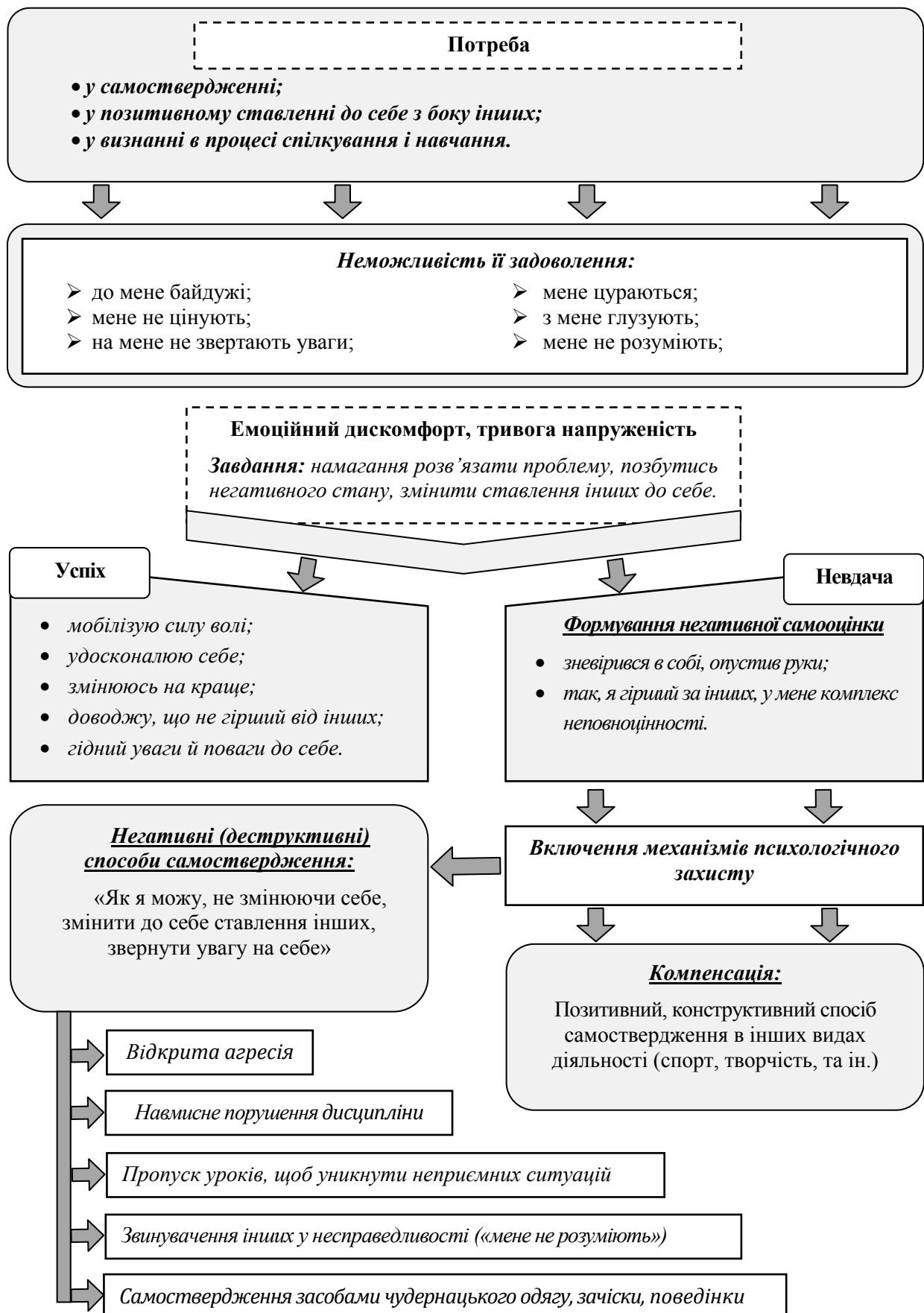
2. Коли відеофрагмент є цікавим, несе в собі ефект новизни, відображає реалії життя, в тому числі шкільного.

3. Коли відеофрагмент є носієм не лише пізнавального, а й виховного потенціалу.

4. При відповідній установці та комунікативному забезпеченні використання відеофрагменту, а саме:

- інтригуючи й акцентуючи увагу студентів під час зупинки при натисканні на кнопку «пауза». Про значення такого прийому один студент писав: «Коли Ви на занятті натискали на кнопку «стоп», тоді відкривалось вікно в мою свідомість і вона перезавантажувалась».

- проблемні питання, що супроводжують демонстрацію відео фрагментів, які можуть ставитись до, в процесі й після використання відеофрагментів.

Слайд № 2.

Обов'язковим компонентом інноваційної педагогічної діяльності є творчість. А в контексті педагогічного процесу – спільна творчість (співтворчість) педагога й студентів.

Викладачі кафедри педагогіки Вінницького державного педуніверситету успішно практикують індивідуальні творчі проекти, які готуються студентами під їхнім керівництвом. Вони мотивують студентів, розвивають творчі здібності та педагогічне мислення, включають в активний самостійний пошук, допомагають вникнути й краще зрозуміти теорію.

Так, з індивідуальним творчим проектом «Секрети виховання А.С.Макаренка» студент Інституту фізичного виховання і спорту двічі виступав у Вінницькій виправній колонії: перший раз перед засудженими, другий перед керівним складом колоній м. Вінниці та Вінницької області.

У рамках вивчення методики виховної роботи майбутні педагоги, студенти третіх курсів, з неабияким інтересом обговорювали індивідуальний творчий проект студента Інституту фізичного виховання і спорту Якимчука О. «Чим вимірюється ефективність виховного заходу», в основу якого покладено прийом контрасту «Як недоцільно і як доцільно проводити виховні заходи». Досить сильний вплив на емоційну сферу студентів мав індивідуальний творчий проект одного з переможців конкурсу педагогічної майстерності – 2014 Адамчука В. (Інститут фізичного виховання і спорту) «Вибухова сила одного педагогічного прийому», «героєм» якого був прийом вибуху.

Інноваційний підхід має своє продовження й на державному екзамені. Так, державний екзамен з навчальної дисципліни «Основи виховної діяльності вчителя» виходить за рамки традиційного. Його інноваційність полягає в тому, що одне з екзаменаційних завдань передбачає аналіз живої педагогічної ситуації, яка демонструється на екрані. Причому, відеоситуації не повторюються (їхня кількість значно перевищує кількість студентів, що складають державний іспит). Відбір відеоситуацій здійснюється за такими критеріями: 1) відповідність змісту ситуації програмному змісту державного екзамену; 2) проблемність; 3) професійна спрямованість; 4) можливість застосування теоретичних положень при аналізі та розв'язанні ситуації; 5) лаконічність (максимум 2-3 хв.).

Відображаючи живий навчально-виховний процес, відеоситуації виявляють вміння майбутнього спеціаліста застосовувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності. Аналіз тих педагогічних явищ, які демонструються на екрані, здійснюється поетапно за такою логікою: а) спочатку студент визначає проблему, відображену в ситуації; б) актуалізує теоретичні знання, необхідні для її розв'язання; в) пропонує шляхи вирішення проблеми, або оцінює й обґрунтовує педагогічну доцільність чи недоцільність того способу, який має місце при розв'язанні ситуації.

Для зручності аналізу відеоситуації студентам даються окремі алгоритми, які відображають різні аспекти навчально-виховної діяльності педагога. Такий підхід спрямований на виявлення в майбутніх спеціалістів того важливого компоненту змісту освіти, що називається досвідом творчої діяльності. Цей, досить важливий, досвід часто залишається поза увагою, оскільки головний акцент на державних екзаменах робиться, як правило, на перевірці теоретичних знань та досвіду репродуктивної діяльності. В контексті інноваційного підходу до викладання педагогічних дисциплін доцільно звернутись до підготовленого нами навчального посібника «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури», який за своїм змістом та формою виходить за рамки традиційних посібників з педагогіки.

Особливістю навчального посібника є те, що подана в ньому друкована інформація – це лише частина змісту посібника, функція якої: «А зараз давайте простежимо, як це робиться на практиці». Він містить відеоситуації з кожної теми, відеоілюстрації теоретичних положень тієї чи іншої теми. Більшість із них відображають специфіку діяльності вчителя фізичної культури. Однак є багато педагогічних ситуацій з досвіду організації навчально-виховного процесу вчителів інших навчальних дисциплін, що дозволяє виходити за межі своєї вузької спеціальності, розширювати та поглиблювати психолого-педагогічну компетентність. Такий підхід розвиває асоціативне мислення, дає змогу запозичати й адаптувати до своєї спеціальності педагогічний досвід учителів інших предметів і не перебувати під впливом усталених стереотипів. Інформація на електронних носіях не лише доповнює друкований зміст посібника, а й гармонійно поєднується з ним, виступаючи або його логічним початком, або практичним продовженням.

Другою особливістю посібника є форма викладу матеріалу: навчальний матеріал деяких тем подано традиційно, зміст інших тем – у формі питань і відповідей, спосіб викладу окремих тем індуктивно – дедуктивний (спочатку рекомендується звернутись до практичних завдань та ілюстрацій, зробити власні узагальнення й висновки, а потім – звернутись до теоретичного блоку інформації і зіставити їх з власними висновками, тобто перевірити себе).

Третя особливість посібника в тому, що ми цілеспрямовано не намагались перенасичувати його теорією, особливо визначеннями тих чи інших понять, науковою термінологією. Там, де було можливо, організували процес засвоєння теоретичних положень, сутності наукових понять через практику

аналізу педагогічних явищ та проблем, пов'язаних з виховною діяльністю педагога, а також через розв'язання педагогічних ситуацій.

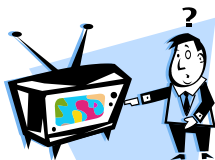
Четверта особливість – в алгоритмізації змісту окремих тем. Якщо тема розпочинається з практичного завдання, яке спрямовує вас до електронного носія інформації, радимо діяти послідовно за поданим алгоритмом. Спочатку закласти у комп'ютер диск, який є електронною частиною посібника; знайти за вказаним шифром ті електронні файли, на яких розміщено практичне завдання; переглянути їх у контексті сформульованих до них запитань; побачити, з'ясувати сутність та самостійно сформулювати проблему, відображену у відеоситуації; продумати шляхи її розв'язання. А вже після цього звернутись до теоретичного блоку інформації, який дає ключ до розв'язання проблеми.

П'ята особливість – в лаконічності викладу теоретичних положень. Загалом зміст посібника побудовано в такий спосіб, щоб сприяти:

- поєднанню теорії з практикою й миттєвому включенню теоретичних знань в діяльність;
- усвідомленню потреби в оволодінні теоретичними знаннями для розв'язання проблем, пов'язаних із вихованням;
- розвитку аналітичних здібностей та педагогічного мислення, створенню сприятливих умов для задіяння інтелектуальних ресурсів особистості;
- ознайомленню з живими зразками організації виховної роботи та кращим досвідом виховної діяльності педагогів, зокрема вчителів фізичної культури та тренерів;
- спонуканню до самооцінки, вияву власних помилок та недоліків на підставі зіставлення своїх рішень з рішеннями, запропонованими педагогами у відеофрагментах, та подальшого професійного самовдосконалення.

З метою ілюстрації сказаного звернемося до початку першої теми навчального посібника «Ціль, структура та особливості виховної діяльності вчителя фізичної культури» (кожній темі посібника передує алгоритм її засвоєння на основі аналізу відеофрагментів).

Форма викладу матеріалу: програмований виклад. Навчальний зміст розташований на двох носіях інформації: електронні диски, які поєднуються з тематичними блоками інформації у друкованій формі. Спосіб викладу: індуктивно-дедуктивний. Алгоритм засвоєння: перший крок – ознайомлення з матеріалом на електронному носії інформації, у якому відображено ситуацію, що супроводжується питаннями, на які потрібно відповісти після її перегляду; другий крок – формулювання висновків на підставі побаченого; третій крок – зіставлення власних висновків з відповідним блоком інформації, поданої в посібнику; четвертий крок – засвоєння висновків після узагальнення побаченого й прочитаного.

Уважно перегляньте перших два відеофрагменти (1.1.1.;1.1.2) і дайте відповідь на запитання:

- 1) що між ними спільного й відмінного?
- 2) у чому особливості взаємодії між педагогом та учнями в першій і другій ситуаціях? Переконайтесь у правильності своїх міркувань, звернувшись до блоку

інформації №1.

Далі подається блок навчальної інформації, знайомлячись з якою, студенти переконуються в правильності чи неправильності своїх думок. Подібними завданнями супроводжується кожний параграф.

Висновки. Застосування інноваційних технологій у процесі викладання дисциплін педагогічного циклу, спрямоване на пошук нового у їх змісті, методах, дидактичних засобах та організації навчання загалом сприяє: по-перше, забезпеченню інтересу до педагогічних дисциплін та професійної діяльності вчителя; по-друге, реалізації пізнавального та виховного потенціалів педагогіки; по-третє, активізації пізнавальної активності та розкриттю творчого потенціалу студентів; розвитку педагогічного мислення та більш успішному засвоєнню професійних компетенцій педагога. Це засвідчують анонімні відзиви студентів, отримані на основі застосування методу незакінчених речень:

Особисто для мене слово «виховання» було просто словом, яке залишилось поза рамками моїх життєвих та майбутніх професійних інтересів. На одній з перших лекцій я збагнув секрети виховання і вони мене зацікавили. У мені прокинувся інтерес до таємниць цього процесу, який з кожним наступним заняттям закріплювався і збільшувався. Особливо його стали підігрівати педагогічні фільми, я став цікавитись книгами з проблем виховання, я став помічати, що його методи і прийоми такі ж справжні й дієві, як і прийоми боротьби, якою я займаюсь...

...Я раніше не надавав серйозного значення слову «виховання», поки не побачив силу його дії, спочатку у фрагментах фільмів, які ми аналізували, а потім в реальному житті.

...Коли ми спочатку дивились живі фрагменти, а потім звертались до неживої теорії, то ця теорія оживала. І ще вона оживала тому, що проникала в мене не через голову, а через душу. Саме душею я починав розуміти її необхідність.

...Як правило, інші нас повчають, говорять, що потрібно робити щось так, а це потрібно робити отак. На цих заняттях все було по-іншому. Спочатку нам розповідали, а потім казали: «А тепер подивіться, як це робиться».

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : Підручник / І. М. Дичківська. – 2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2012. – 352с.
2. Ильин Е. Н. Искусство общения / Е. Н. Ильин. – М. : Педагогика, 1982. – 112с.
3. Каплінський В.В. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: Навчальний посібник/В.В. Каплінський, І. О. Асаулук. - Вінниця: ПП «ТД «Єдельвейс і К», 2014.-294с.: іл.